

Tomasz Maliszewski

JINDRA MILOS KULICH (1929–2009) – ANDRAGOG PORÓWNAWCZY, BIBLIOGRAF I HISTORYK EDUKACJI DOROSŁYCH

4 grudnia 2009 roku w kanadyjskim Vancouver zmarł w wieku osiemdziesięciu lat Jindra Milos Kulich – emerytowany profesor University of British Columbia, specjalista z zakresu andragogiki porównawczej oraz dziejów europejskiej edukacji dorosłych, autor wydawanych przez kilka dekad obszernych bibliografii edukacji dorosłych.

Profesor Kulich był naukowcem o uznanym na arenie międzynarodowej autorytecie, członkiem wielu innych towarzystw naukowych po obu stronach Atlantyku takich, jak np. International Society for Comparative Adult Education, International Council for Adult Education, Comparative and International Education Society, American Association for Adult and Continuing Education, a także współtwórcą i jednym z głównych animatorów prac Pacific Association for Continuing Education. W 1993 roku narodowe Canadian Association for University Continuing Education – w uznaniu wkładu w rozwój andragogiki kanadyjskiej – przyznało mu swoje członkostwo honorowe. Jego znaczący wkład w rozwój badań międzynarodowych i porównawczych w zakresie edukacji dorosłych i jej historii dostrzegają liczni badacze. W ostatnich latach wartość jego dorobku podkreślali m.in.: Margaret A. Charters (1999, s. 319–331), Barry J. Hake (1999, s. 213–222), Zoran Jelenc (1999, s. 154–186), Joachim H. Kroll (2000, s. 81–91), Jost Reichmann (1999, s. 275–288) czy Dana Růžičková (2009, s. 10–11). Przez wiele lat Jindra Kulich pracował także jako ekspert UNESCO ds. edukacji dorosłych, wielokrotnie bywając także jej przedstawicielem w pracach różnych gremiów naukowych i społecznych, debatujących nad sprawami edukacji dorosłych – zwłaszcza w Europie Środkowej i Wschodniej, na Bałkanach i w Skandynawii (Jelenc 1999, s. 153), ale też w Afryce (Vestlund 1996).

Jindra Kulich był Czechem. Urodził się 7 kwietnia 1929 roku w Pradze. Po ucieczce z Czechosłowacji w 1951 roku rozpoczął pracę nauczycielską w Danii – w jednym z tamtejszych uniwersytetów ludowych (UBC Reports 1978, s. 1). Właśnie to pierwsze doświadczenie zawodowe „za żelazną kurtyną” w dużym stopniu zaważyło później na wyborze jednego z głównych kierunków jego dociekań badawczych. Do problematyki uniwersytetów ludowych i koncepcji szkoły dla życia Mikołaja Grundtviga będzie bowiem Kulich powracał w swych kolejnych opracowaniach naukowych jeszcze wielokrotnie. Po kilku latach zdecydował się na dalszą emigrację. Wyjechał wówczas do

Kanady, gdzie rozpoczął studia na jednym z tamtejszych uniwersytetów, w Vancouver. Pracę magisterską na temat kształcenia specjalistów edukacji dorosłych na terenie Czechosłowacji obronił w 1966 roku. Została ona zauważona i opublikowana w uczelnianym wydawnictwie (*The role and training of adult educators in Czechoslovakia*, Vancouver 1967, s. 141), a sam Jindra Kulich otrzymał wówczas propozycję dalszej pracy naukowej w uniwersyteckim centrum oświaty dorosłych (Departament of University Extension, przemianowany w końcu lat sześćdziesiątych XX wieku w Centre for Continuing Education /CCC/). Z University of British Columbia związał się na wiele lat. Tam właśnie uzyskał możliwość rozwoju własnych zainteresowań badawczych, jak też ramy organizacyjne dla swych rozlicznych działań na polu nauki.

Jeszcze w drugiej połowie lat sześćdziesiątych XX wieku nawiązał regularną współpracę z „Adult Education Quarterly” – kwartalnikiem amerykańskiej Association for Adult and Continuing Education jako recenzent i popularyzator światowej literatury andragogicznej – w szczególności: środkowoeuropejskiej, niemieckiej i skandynawskiej. Przez kolejne dwie dekady na łamach tego periodyku ukazało się kilkadziesiąt recenzji i omówień publikacji na temat różnych aspektów edukacji dorosłych autorów z Europy. Zagadnienia informacyjno-popularyzatorskie zajmowały zresztą w działalności J. Kulicha wiele miejsca. W środowiskach amerykańskich i kanadyjskich andragogów cenione były jego zestawienia i katalogi tematyczne osób i instytucji, zajmujących się daną problematyką oświatową (por. np. Kulich 1972, s. 43).

Z czasem objął stanowisko dyrektora CCC, któremu nadał w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych ubiegłego stulecia rangę jednego z najważniejszych ośrodków akademickich kształcenia zdalnego na kontynencie amerykańskim i głównego ośrodka studiów andragogicznych nad oświatą środkowo- i wschodnioeuropejską oraz skandynawską (UBC Reports 1978, s. 1, 3). Znaczące w wyznaczeniu takiej specjalizacji dla Centrum w Vancouver były – co oczywiste – osobiste doświadczenia życiowe jego kierownika: „czeskiego uchodźcy »zza żelaznej kurtyny« zafascynowanego grundvigiańską koncepcją oświaty i modelem holistycznej wizji człowieka skandynawskich wyższych szkół ludowych” – jak sam pisał po latach w jednym z listów do autora niniejszego szkicu (List 2001).

Jindra Kulich był autorem i redaktorem wielu książek. Do najważniejszych można zaliczyć prace przygotowane w latach siedemdziesiątych XX wieku wspólnie z dwoma innymi autorami, Bennettem Cliffem i Robym J. Kiddem: *Readings. Comparative studies in education. History and Methodology*. (Ontario Institute for the Studies in Education, Toronto 1971, współautorstwo) oraz *Comparative studies in adult education: an anthology* (International Council for Adult Education, Syracuse University Press, Syracuse 1975, współredakcja) oraz monografie:

- J. Kulich (ed.), *Training of Adult Educators in East Europe*. „Monographs on Comparative and Area Studies in Adult Education”. University of British Columbia: Centre for Continuing Education, Vancouver 1977;

- J. Kulich, W. Krüger (eds), *The Universities and Adult Education in Europe*, „Monographs on Comparative and Area Studies in Adult Education”. University of British Columbia: Centre for Continuing Education, Vancouver 1980;
- J. Kulich, W. Leiman (eds), *Adult education and challenges of the 1990s*. Croom Helm, New York – London 1987.
- J. Kulich & ICAE, *Adult education in continental Europe*. University of British Columbia, Vancouver 1993;
- J. Kulich, *Grundtvig's educational ideas in Central and Eastern Europe and the Baltic States in the Twentieth Century*. Forlaget Vartov, Copenhagen 2002.

To tylko przykładowe pozycje książkowe, ilustrujące większość głównych kręgów zainteresowań czesko-kanadyjskiego badacza. Kulich publikował bowiem również na łamach najważniejszych kanadyjskich i amerykańskich międzynarodowych czasopism andragogicznych takich, jak: „Adult Leadership”, „Canadian and International Education”, „Canadian Journal for the Study of Adult Education”, „Canadian Journal of University Continuing Education”, „Comparative Education Review”, „Convergence”, „International Journal of Lifelong Education”, „International Journal of University Adult Education”, „Option. Newsletter of the Folk High School Association of America”. Wiele jego artykułów ukazało się również po stronie europejskiej – na przykład na łamach londyńskiego „Adult Education”, słoweńskiej „Novičke” czy skandynawskiego „Life and Education in Finland” oraz w periodykach niemieckich („Adult Education and Development” /IZZ-DVV/, „Internationales Jahrbuch der Erwachsenenbildung”, „Hessische Blätter für Volksbildung”) i austriackich („Die Österreichische Volkshochschule”, „Erwachsenenbildung in Österreich”). Dwukrotnie Jindra Kulich pojawił się także w polskiej „Oświacie Dorosłych”. Pierwszy raz w 1978 roku, kiedy – obok innych andragogów zagranicznych (m.in. Chrisa Duke’a, Pierre’a Furtera, Roby’ego J. Kidda, Wernera Rasmussena, Horsta Sieberta, Colina J. Titmusa, Helmuta Wolffa) odpowiedział na międzynarodową ankietę czasopisma pt. „Kształcenie ustawiczne – teoria i praktyka” (por.: „Oświata Dorosłych” 1978, R. 22, nr 8, s. 437–438) i drugi raz w roku 1981, kiedy zgodził się na przedrukowanie w polskiej wersji językowej swojego studium porównawczego na temat polskich i duńskich uniwersytetów ludowych (*O uniwersytetach ludowych porównawczo*. „Oświata Dorosłych” 1981, R. 25, nr 1, s. 35–39) ogłoszonego wcześniej w jednym z periodyków amerykańskich (zob.: *The Danish and the Polish folk high schools*. „Option. Newsletter of the Folk High School Association of America” 1979, Vol. 4, No. 3, s. 9–14). W ostatnich kilkunastu latach życia wiele publikował także w periodykach czeskich i słowackich.

W 1990 roku, w wieku 60 lat, prof. Kulich postanowił przejść na wcześniejszą emeryturę. Jego rozliczne prace o charakterze eksperckim oraz prowadzone w dużej mierze na terenie Europy projekty badawcze kolidowały

bowiem coraz wyraźniej z obowiązkami akademickimi na kanadyjskiej uczelni. Wybrał zatem wówczas rolę niezależnego badacza i eksperta, w której występował na arenie międzynarodowej przez kolejnych dwadzieścia lat, aż do śmierci.

W latach dziewięćdziesiątych, Jindra Kulich, odnowił również swoje kontakty z ojczystą Czechosłowacją. Po rozpadzie kraju na Czechy i Słowację podtrzymał i rozwinął rozliczne kontakty zarówno z czeskimi, jak i słowackimi oświatowcami i andragogami. Publikował na łamach czeskich czasopism naukowych – takich jak na przykład znany tamtejszy kwartalnik edukacji dorosłych pt. „Andragogika – čtvrtletník pro vzdělávání dospělých” czy „Acta Universitatis Palackianae Olomucensis”. Publikował także na Słowacji. Jego artykuły pojawiły się w latach dziewięćdziesiątych między innymi w słowackim periodyku andragogicznym „Vzdelávanie dospelých”, a także na łamach znanego jeszcze z czasów czechosłowackich czasopisma „Osvetová práca”. Jeszcze w 1994 roku pojawił się na łamach biuletynu *Asociácie inštitúcií vzdelávania dospelých v SR* (Słowackie Stowarzyszenie Instytucji Edukacji Dorosłych) przegląd anglojęzycznej terminologii edukacji dorosłych (por. „Informačný bulletin AIVD v SK” 1994, Roč. 3, č. 1, s. 2–24), do dziś uważany przez tamtejszych oświatowców za szczególnie wartościowy i przydatny w kontaktach międzynarodowych. U schyłku ubiegłego stulecia prof. Jindra Kulich wziął także udział jako jeden z autorów haseł w jednym z największych i najważniejszych przedsięwzięć słowackiej andragogiki – w wydanym w Bratysławie opracowaniu encyklopedycznym nt. edukacji dorosłych (SPN 2000, s. 547).

Swoje związki zacieśnił zwłaszcza z Uniwersytetem im. Franciszka Palackiego w Ołomuńcu. Przygotował dla niego kilka publikacji (np.: Kulich 1992a, Kulich 1992b). W latach 1997/1998 prowadził zajęcia z andragogiki porównawczej na Uniwersytecie Palackiego w Ołomuńcu (Růžičková 2009, s. 11). W uniwersyteckim wydawnictwie naukowym wydał także kilkudziesięciostronicowe materiały dla studentów i doktorantów z andragogiki porównawczej (Kulich 1999).

W dniach 15–17 września 2009 roku wziął udział w międzynarodowej konferencji pt. „Dylematy zinstytucjonalizowanego kształcenia dorosłych” przeprowadzonej w ramach Festiwalu Edukacji Dorosłych AEDUCA 2009 w Ołomuńcu. Był tam jednym z dwóch głównych – obok prof. Petera Jarvisa (University of Surrey, Wielka Brytania) – międzynarodowych ekspertów uczestniczących w debacie. W czasie konferencyjnych dyskusji przestrzegał m.in. przed redukowaniem edukacji dorosłych jedynie do różnorodnych szkoleń, podnoszących kompetencje praktyczne. Ubolewał również nad tym, że kierunki badań w obrębie andragogiki wyznaczone bywają coraz częściej nie przez zainteresowania badawcze samych andragogów, a wynikają ze zmiany sposobów ich finansowania przez państwo czy różnorodne firmy komercyjne i organizacje międzynarodowe. Tak więc mamy do czynienia ze zjawiskami, kiedy to sponsor określa kierunki podejmowanych badań, ocenia ich efekty

końcowe oraz decyduje o sposobie i kierunkach dystrybucji ich wyników (AEDUCA 2009; Růžičková 2009, s. 11).

Szczególną pozycję w dorobku naukowym Jindry Kulicha stanowią prace o charakterze bibliograficznym. Był bowiem autorem kilkudziesięciu publikacji o tym charakterze. Tak naprawdę to bibliografie edukacji dorosłych czyniły go w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX stulecia postacią rozpoznawalną w światowej andragogice. Podkreślmy przy tym, że większość z jego opracowań tego typu miała charakter bibliografii adnotowanych – a więc szczególnie cennych w międzynarodowej informacji naukowej. Przygotowywane przez J. Kulicha przez ponad ćwierć wieku kolejne zestawienia bibliograficzne dotyczyły przede wszystkim dwóch obszarów tematycznych: publikacji na temat europejskiej edukacji dorosłych oraz prac porównawczych w obrębie edukacji dorosłych i komparatystyki andragogicznej.

Imponujący jest zwłaszcza wielotomowy cykl adnotowanych bibliografii, zestawiających anglojęzyczne materiały na temat edukacji dorosłych w Europie kontynentalnej. Obejmuje on lata 1945–1994, a kolejnych osiem tomów publikowanych było pomiędzy 1971 a 1996 rokiem (tabela 1).

Jindra Kulich: *Cykl bibliograficzny Adult education in continental Europe: an annotated bibliography of English-language materials (t. I–VIII, 1971–1996)*

Tom	za lata	Wydawca (wydawcy)	Miejsce i rok wydania	Ilość stron
I	1945–1969	Ontario Institute for Studies in Education: Department of Adult Education & University of British Columbia: Center for Continuing Education	Toronto-Vancouver 1971	227
II	1970–1974	University of British Columbia: Centre for Continuing Education	Vancouver 1974	165
III	1975–1979	University of British Columbia: Centre for Continuing Education <i>in co-operation with the International Council for Adult Education</i>	Vancouver 1982	204
IV	1980–1982	University of British Columbia: Centre for Continuing Education <i>in co-operation with the International Council for Adult Education</i>	Vancouver 1984	173
V	1983–1985	University of British Columbia: Centre for Continuing Education <i>in co-operation with the International Council for Adult Education</i>	Vancouver 1987	145
VI	1986–1988	University of British Columbia: Centre for Continuing Education <i>in co-operation with the International Council for Adult Education</i>	Vancouver 1990	154
VII	1989–1991	University of British Columbia: Continuing Studies	Vancouver 1994	262
VIII	1992–1994	University of British Columbia: Continuing Studies	Vancouver 1996	260

(Zestawił: T.M.)

Źródło: opracowanie własne.

Do dzisiaj stanowią one niezwykle przydatne i cenne źródło informacji dla wszystkich badaczy zainteresowanych problematyką europejskiej edukacji dorosłych po II wojnie światowej.

Ważne miejsce wśród zestawień bibliograficznych przygotowanych przez prof. Kulicha zajmują również te, które dotyczą komparatystyki edukacyjnej/andragogicznej. Wspomnijmy choćby kilka bardziej znanych jego bibliografii tego typu:

Select bibliography of periodicals in international and comparative studies relating to adult education, „Convergence” 1970, Vol. 3, No. 3, s. 82–90;

Annotated bibliography of comparative adult education studies in English, French and German. Report for the Seminar on Structures of Adult Education in Developing Countries. UNESCO & International Council for Adult Education, Nairobi 1975 (s. 47);

Comparative studies in adult education. A select bibliography of English, French, and German materials, (w:) Comparative studies in adult education. An anthology, ed. by C. Bennett, J.R. Kidd and J Kulich. International Council for Adult Education, Syracuse University Press, Syracuse 1975, s. 236–257;

World bibliography on international comparative adult education (1945–1995). Compiled at the request of the International Society for Comparative Adult Education, Bamberg-Vancouver 1996 (s. 89).

Na podstawie tych skrupulatnie przygotowanych zestawień bibliograficznych współcześnie andragodzy mogą uzyskać informacje nie tylko na temat wybranych prac o charakterze porównawczym w obrębie edukacji dorosłych, jakie powstawały w drugiej połowie ubiegłego wieku, ale też są one – patrząc z dzisiejszej perspektywy – swoistym dokumentem wyodrębniania się, a następnie stopniowego rozwoju badań komparatystycznych w obrębie andragogiki. Szczególnie przydatne w tym zakresie wydaje się opracowanie przygotowane na konferencję ISCAE w Bambergu w połowie lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku.

Innym ważnym obszarem zainteresowań prof. Kulicha była międzynarodowa i porównawcza problematyka andragogiczna. Miał w tym zakresie znaczące osiągnięcia i uważany jest za jednego z najważniejszych andragogów porównawczych ostatniego trzydziestolecia ubiegłego wieku. Kilka najważniejszych jego opracowań monograficznych i bibliograficznych z tego zakresu zasygnalizowano już powyżej. Tu jedynie dodajmy, że analizy funkcjonowania systemów edukacji dorosłych w różnych krajach, jak też liczne studia porównawcze w tym zakresie publikował Jindra Kulich od lat sześćdziesiątych XX stulecia aż do początków obecnego wieku. Dotyczyły one nie tylko kanadyjskiej przestrzeni oświatowej (tu porównaj np. artykuły: *Current trends and priorities in Canadian adult education*. „International Journal of Lifelong Education” 1991, Vol. 10, No. 2 (s. 93–106) czy idem, *Canada*, (w:) Z. Jelenc, A. Krajnc, M. Svetina (eds.), *Rethinking Adult Education for Development*. Slovene Adult Education Centre, Ljubljana 1993 (s. 154–156), ale także wielu innych krajów: Austrii, Jugosławii i Węgier („Adult Leadership”

1973, Vol. 22, No. 6 /s. 193–194 i s. 219/), Czechosłowacji (np. „Comparative Education Review” 1967, Vol. 11, No. 2 /s. 231–243/), NRD, Rumunii (np.: „Adult Education” 1976, Vol. 49, No. 1 /s. 34–37/). W wielu tekstach potrafił też trafnie ukazać specyfikę edukacji dorosłych całego regionu – np. Skandynawii czy Europy Środkowo-Wschodniej (Kulich 1985a; 1985b).

Kolejnym obszarem zainteresowań badawczych Profesora były dzieje niezależnej edukacji dorosłych XIX i XX wieku. Na łamach wspomnianego już czeskiego czasopisma „Andragogika – čtvrtletník pro vzdělávání dospělých” publikował częściowe wyniki badań prowadzonych w swoim ostatnim dużym projekcie badawczym. Trwające kilka ostatnich lat życia Jindry Kulicha przedsięwzięcie naukowe dotyczyło ukazania historii edukacji dorosłych XIX stulecia kilku wybranych krajów poprzez analizę występujących w ówczesnych utworach literackich opisach zjawisk oświatowych zachodzących w środowiskach wiejskich. Przed dekadą został tam opublikowany jego szkic podsumowujący studia historyczne nad literaturą słowacką (Kulich 2000). W latach 2007–2008 w kilku odcinkach badacz zaprezentował zaś wyniki dociekań uzyskane na gruncie dziewiętnastowiecznej prozy czeskiej (Kulich 2007–2008). Przygotowano również opracowania, dotyczące innych krajów. Planowane były także dalsze prace historycznooświatowe o podobnej tematyce¹.

Problematyka dziejów edukacji dorosłych była bowiem przez lata jednym z kolejnych bardzo ważnych obszarów zainteresowań badawczych J. Kulicha. Kilka z artykułów stanowiło próby ukazania któregoś z wybranych zagadnień edukacji dorosłych w jego historycznym rozwoju (por. np. *Adult basic education: An historical perspective*. „Continuous Learning” 1968, Vol. 7, No. 6 (s. 245–253); *An historical overview of the adult self-learner*. „Journal of International Congress of University Adult Education” 1970, Vol. 9, No. 3 (s. 22–32) czy przygotowany wspólnie z Gordonem Selmanem szkic nt. dziejów kanadyjskiej oświaty dorosłych: *Between social movement and profession – a historical perspective on Canadian adult education*. „Studies in Adult Education” 1980, Vol. 12, No. 2 (s. 109–116). Wiele kolejnych publikacji o charakterze historycznym odnosiło się do problematyki narodzin i rozwoju skandynawskiej idei wyższych szkół ludowych. Tego zagadnienia dotyczył już pierwszy artykuł naukowy opublikowany przez J. Kulicha po wyjeździe za ocean – był to bowiem krótki szkic o wpływie Mikołaja Grundtviga (1783–1872) na powstanie duńskich uniwersytetów ludowych opublikowany na łamach uczelnianego czasopisma Dalhousie University w Halifaxie (idem,

¹ W 2009 roku autor niniejszego artykułu korespondował z Jindrą Kulichem w sprawie przeprowadzenia kwerendy i przygotowania rozbudowanego raportu, dotyczącego także ziem polskich. W ostatnim liście (List 2009) Profesor przekazał też do wykorzystania swój raport z bliźniaczych badań przeprowadzonych w obrębie wybranych pozycji literatury niemieckojęzycznej XIX stulecia. Wydanie polskiego tłumaczenia tego artykułu planowane jest w jednym z najbliższych tomów „Biblioteki Edukacji Dorosłych”.

N.F.S. Grundtvig and the Folk High Schools. „Dalhousie Review” 1963, No. 53 (s. 68/). Do Grundtviga wracał Kulich jeszcze wielokrotnie („Option” 1983, Vol. 8, No. 1 (s. 12–14); „Lifelong Learning: An Omnibus of Practice and Research” 1984, Vol. 7, No. 4 (s. 10–13); Kulich, (w:) Himmelstrup (red.) 1983 (s. 44–45); „Learning” (Canada) 1984, Vol. 4, No. 1, s. 19–21). W latach dziewięćdziesiątych opublikował też szkic o innym duńskim XIX-wiecznym oświatowcu – Christenie Mikkelsenie Koldzie (1816–1870), założycielu słynnej folkehøjskole w Ryslinge (por. idem, *Christen Kold, founder of the Danish folk high school: myth and reality*. „International Journal of Lifelong Education” 1997, Vol. 16, No. 5 (s. 439–453) oraz *Christen Kold: Gründer der dänischen Volkshochschule. Mythen und Realität*. „Die Österreichische Volkshochschule” 1997, Jg. 48, Nr. 186 (s. 7–15). Przy czym, o ile w swych artykułach o Grundtvigu Jindra Kulich nie wyszedł w zasadzie poza dość typowe widzenie jego postaci jako twórcy koncepcji wyższej szkoły ludowej (znane także z publikacji wielu powojennych polskich autorów), to jego opracowanie na temat poglądów i działalności Kolda należy uznać za udaną próbę ponownego odczytania dorobku i spuścizny tego oświatowca. Natomiast jego poglądy na temat możliwości dalszego rozprzestrzeniania się samej koncepcji uniwersytetów ludowych na świecie ewoluowały. Wystarczy porównać szkic na ten temat przygotowany w latach sześćdziesiątych ubiegłego wieku dla „International Review of Education” (*The Danish folk high school. Can it be transplanted? The success and failure of the Danish folk high school at home and abroad*. 1964, Vol. 10, No. 4 (s. 417–430)), w którym bardzo ostrożnie formułował sądy co do możliwości ekspansji skandy-nawskiej innowacji andragogicznej z wątkami dotyczącymi tych kwestii – zawartymi w książce stanowiącej podsumowanie jego zainteresowań wyższymi szkołami ludowymi i grundtvigiańsko-koldowskimi ideami (Kulich 2002), w której prezentuje bardzo daleko idący optymizm w tym zakresie². Podsumowując prowadzone rozważania, Jindra Kulich odnotował, iż wszędzie w Europie Środkowej i Wschodniej, gdzie funkcjonują współcześnie uniwersytety ludowe, będące adaptacją idei rodem z Danii – a miał na myśli: Estonię, Litwę, Łotwę, Polskę, Rosję i Węgry – „jest entuzjazm, zaangażowanie oraz

² Autor pamięta swoje rozmowy z prof. J. Kulichem na ten temat prowadzone w 2001 roku, kiedy pomagał mu w gromadzeniu materiałów do książki oraz przygotowaniu wizyt w polskich placówkach edukacyjnych nawiązujących do koncepcji duńskiego uniwersytetu ludowego (UL), potrzebnych dla przygotowywania fragmentów książki, dotyczących przeszłości, teraźniejszości i przyszłości polskich uniwersytetów ludowych. Dyskutowaliśmy wówczas długo na temat możliwości optymalnego zastosowania UL-owskiej koncepcji w krajach wokół Bałtyku. J. Kulich widział tu niezwykle szerokie możliwości, nie zawsze – zdawało się z punktu widzenia polskiego obserwatora – do końca realistycznie oceniając całokształt złożonych uwarunkowań społecznych, politycznych czy historycznych poszczególnych krajów nadbałtyckich. (por. także: idem, *Residential folk high schools in Eastern Europe and the Baltic States*. „International Journal of Lifelong Education” 2002, Vol. 21, No. 2, s. 178–190).

chęć tworzenia i kontynuowania modyfikacji i eksperymentów w zakresie uniwersytetów ludowych” (Kulich, s. 205).

Ciekawie prezentują się w dorobku naukowym Jindry Kulicha także jego prace dotyczące najnowszej historii edukacji dorosłych w krajach Europy Środkowo-Wschodniej i na Bałkanach. Oceniając bowiem przemiany polityczne i rolę w nich edukacji dorosłych w krajach postkomunistycznych w okresie transformacji podkreślał nieumiejętność wykorzystania szans rozwoju edukacji dorosłych, jakie niosą przemiany w Czechosłowacji (później w Czechach i na Słowacji), w Polsce, na Węgrzech i w krajach powstałych z rozpadu Jugosławii (Jindra Kulich /manuscript, 1994/, [za:] Jelenc, 1999, s. 161). Z jednej strony same środowiska andragogiczne – nawykłe do centralistycznego zarządzania nauką i oświatą – nie były w stanie aktywnie włączyć się w kreowanie zmiany społecznej, z drugiej zaś władze mnożyły biurokratyczne przeszkody. Outsiderska perspektywa badawcza skłoniła go do konkluzji, iż w krajach post-sowieckich „państwo, w dużej części, traktując edukację dorosłych jako dziecko i relikwyt komunizmu, przestało ją wspierać. Poszczególne rządy nie doceniały albo nie chciały dostrzegać korzyści płynących z edukacji dorosłych” (Kulich, s. 159–160). Same zaś strony środowiska edukacji dorosłych nie do końca potrafiły też przekonać decydentów u progu przemian polityczno-gospodarczych, iż ich propozycje nowych programowo-organizacyjnych rozwiązań oświatowych mogą wydatnie pomóc poszczególnym społeczeństwom Europy Środkowej czy krajów bałkańskich (por. np.: Kulich 1991, s. 346–353; Kulich 1994, s. 121–140; Kulich 1995, s. 83–100). Jego analizy wydają się niezwykle trafnie charakteryzować ówczesną sytuację edukacji dorosłych w wielu krajach naszej części Europy.

Wspomnijmy, że rozliczne związki przez wiele lat łączyły Jindrę Kulicha także z polskimi andragogami i oświatowcami. O kilku polskich wątkach w publikacjach prof. Kulicha wspomniano już wyżej. Tu przyjrzyjmy się jeszcze trochę bliżej przynajmniej niektórym kolejnym. I tak, już w początkach lat siedemdziesiątych XX wieku opublikował on w ramach serii krótkich raportów Centre for Continuing Education Uniwersytetu w Vancouver szkic na temat systemu kształcenia polskich specjalistów edukacji dorosłych i ich zadań (J. Kulich, *The role and training of adult educators in Poland*. „Occasional Papers in Continuing Education” No. 6. University of British Columbia, Vancouver 1971 /ss. 32/).

Kilka lat później – jako kolejny zeszyt tej samej serii – ukazał się kilkunastostronicowy szkic przygotowany wspólnie z Agnieszką Bron-Wojciechowską na temat polskich uniwersytetów ludowych (A. Bron-Wojciechowska, J. Kulich, *The Polish folk high schools*. „Occasional Papers in Continuing Education” No. 17. University of British Columbia, Vancouver 1978, s. 18).

Innym interesującym szkicem Jindry Kulicha, wartym przywołania po latach, bo poruszającym m.in. problematykę polską, jest artykuł *Access to information on adult education abroad* zamieszczony w „Canadian Journal for the Study of Adult Education” (1989, Vol. 3, No. 1 /s. 46–63/). Poddano

w nim analizie zawartość piętnastu periodyków z zakresu edukacji dorosłych wydawanych w jedenastu różnych krajach. Wśród wybranych do badań czasopism znalazła się także polska „Oświata Dorosłych”. Analizie poddano roczniki pism za okres piętnastolecia 1972–1986. Nie wdając się w szczegóły prowadzonych analiz porównawczych, przypomnijmy konkluzję raportu „badania wykazały, że względem częstości informacji Polska ma największy dostęp do informacji o kształceniu dorosłych za granicą, podczas gdy koledzy z Nowej Zelandii i Kanady najmniejszy” (s. 46). Przypomnijmy zatem, że oceny Kulicha – tak korzystne dla redakcji „Oświaty Dorosłych” – wydają się wyraźnie potwierdzać tezę, że w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku polscy andragodzy i oświatowcy, pomimo „żelaznej kurtyny”, dzięki swemu środowiskowemu periodykowi mieli regularny i szeroki dostęp do informacji na temat różnych aspektów teorii i praktyki andragogicznej poza granicami kraju (por.: Maliszewski 2008, s. 193–259).

Dodajmy jeszcze, że polska edukacja dorosłych była też wielokrotnie przedmiotem prowadzonych przezeń międzynarodowych analiz porównawczych nie tylko we wspomnianych już obszarach uniwersytetów ludowych czy w pracach dotyczących edukacji dorosłych w okresie transformacji ustrojowej. (por. np. Kulich 1983; 1989).

Z powyższych uwag wynika jednoznacznie, że prof. Jindra Kulich znał i doceniał dorobek Polaków w zakresie edukacji dorosłych i dawał temu wielokrotnie wyraz. Tak więc – włączając do swych bardzo cenionych na świecie a przygotowywanych dla różnych gremiów kolejnych tomów zestawień bibliograficznych publikacje polskich specjalistów – już w latach sześćdziesiątych, siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku przyczynił się do ich upowszechniania także poza krajami ‘naszego’ obozu. Współpracując z kolei z polskimi teoretykami i praktykami edukacji dorosłych w wielu projektach badawczych zarówno z zakresu komparatystyki andragogicznej, jak i historii edukacji pozaszkolnej, których wyniki bywały następnie publikowane w prestiżowych europejskich i amerykańskich wydawnictwach i periodykach andragogicznych – niejako przyczynił się do wprowadzenia do międzynarodowego obiegu naukowego kolejnych opracowań polskich naukowców. Wreszcie – wykorzystując często we własnych artykułach i książkach opracowania, dotyczące różnych aspektów edukacji dorosłych w naszym kraju (zarówno autorów polskich, jak i zagranicznych) uczynił z Polski jedno z ważnych ogniw swych licznych studiów porównawczych. Korzystając w przyszłości z dorobku naukowego prof. Jindry Kulicha na pewno warto o tym wszystkim w polskim środowisku andragogicznym pamiętać.

Bibliografia

Charters M.A. (1999), International seminar: methods of comparative andragogy, (w:) J. Reischmann, M. Bron Jr, Z. Jelenc (eds.), Comparative adult education 1998. The contribution of ISCAE to an emerging field of study.

Ljubljana: International Society for Comparative Adult Education, Slovenian Institute for Adult Education, s. 319–331.

Hake B.J. (1999), Problems and pitfalls in some notes on research process in comparative historical studies, (w:) J. Reischmann, M. Bron Jr, Z. Jelenc (eds.), *Comparative adult education 1998. The contribution of ISCAE to an emerging field of study*. Ljubljana: International Society for Comparative Adult Education, Slovenian Institute for Adult Education, s. 213–222.

Himmelstrup P. (ed.) (1983), *Education for life. International Conference of the occasion of the Bicentenary of N.F.S. Grundtvig*, Copenhagen, Denmark, September 10–14, 1983. The Copenhagen Danish Institute.

Jelenc Z. (1999), *Adult Education Research Trends in Central and Eastern European Countries*, (w:) W. Mauch (ed.), *World trends in adult education research*. Hamburg: UNESCO Institute of Education, s. 154–186.

Kroll J.H. (2000), *Development and fundamental principles of international and comparative adult education research*. „Adult Education and Development”, No. 54, s. 81–91.

Kulich J. (1972)³, *World survey of research in comparative adult education. A directory of institutions and personnel*. Toronto-Vancouver: Ontario Institute for Studies in Education – Department of Adult Education & University of British Columbia – Centre for Continuing Education, 1972.

Kulich J. (1983), *Patterns of Adult Education in East Europe*, (w:) M. Tight (ed.), *Education for Adults. Vol. 1: Adult Learning and Education*. London: The Open University & Croom Helm, s. 20–37.

Kulich J. (1985a), *Training of adult educators in East Europe*. „Convergence”, Vol. 18, No. 3–4, s. 50–58.

Kulich J. (1985b) *University level adult education in Scandinavia*. „Canadian Journal of University Continuing Education”, Vol. 11, No. 2, s. 33–63.

Kulich J. (1989), *Provision in Eastern Europe and the Soviet Union*, [in:] C. Titmus (ed.), *Lifelong education for adults*. Pergamon Press, Oxford s. 407–415.

Kulich J. (1991), *Reflections on adult education and reconstruction in Eastern Europe in the 1990s*, (w:) M. Friedenthal-Haase, J. Reischmann, H. Tietgens, N. Fogel (Hrsg.), *Erwachsenenbildung im Kontext. Beiträge zur grenzüberschreitenden Konstitutierung einer Disziplin*. Bad Heilbrunn: Verlag Julius Klinkhardt, s. 346–353.

Kulich J. (1992a), *Myšlenky o vzdělávání dospělých a jeho obnově ve střední Evropě v nastávajícím desítiletí*. „Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas Philosophica: Sociologia – Andragogica”, No. 1, s. 31–35.

³ W *Bibliografii* zrezygnowano z ponownego wyszczególniania tych publikacji prof. Jindry Kulicha wspomnianych w artykule, których pełny opis bibliograficzny pojawia się w tekście głównym szkicu.

Kulich J. (1992b), Úloha vzdělávání dospělých v postkommunistickém období obnovy a restrukturalizace v zemích střední a východní Evropy, (w:) Měnící se trh práce – výzva pracovníkům v oblasti vzdělávání dospělých a sociální práce. Praha-Olomunc: MŠMT ČR, Katedra sociologie a andragogiky FF Univerzity Palackého, s. 19–47.

Kulich J. (1994), Erwachsenenbildung in Mittel- und Osteuropa. Ein Überblick. „Internationales Jahrbuch der Erwachsenenbildung“, Bd. 22. Köln: Böhlau Verlag, s. 121–140.

Kulich J. (1995), Adult education in Central and Eastern European countries. „International Journal of Lifelong Education“, Vol. 14, No. 1, s. 83–100.

Kulich J. (1999), Komparativní studium andragogiky. Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, Olomouc.

Kulich J. (2000), Vzdělávání dospělých v 19. století v zrcadle slovenské krásné literatury. „Andragogika – čtvrtletník pro vzdělávání dospělých“, Roč. 5, č. 4, s. 26–47.

Kulich (2002), Grundtvig's educational ideas in Central and Eastern Europe and the Baltic States in the Twentieth Century. Copenhagen: Forlaget Vartov.

Kulich J. (2007–2008), Vzdělávání dospělých v 19. století v zrcadle české krásné literatury. „Andragogika – čtvrtletník pro vzdělávání dospělých“, Roč. 11 (2007): č. 1, s. 19–20 (cz. I); č. 2, s. 19–20 (cz. II); č. 3, s. 20 (cz. III) i č. 4, s. 19–20 (cz. IV) oraz Roč. 12 (2008), č. 2, s. 19 (cz. V).

List (2001), List Jindry Kulicha do autora, mps, Vancouver, dn. 18. mája 2001 r.

List (2009), List Jindry Kulicha do autora, mps, Vancouver, dn. 17. listopada 2009 r.

Maliszewski (2008), Problematyka międzynarodowa na łamach „Oświaty Dorosłych” (1957–1990) – bibliografia, (w:) T. Maliszewski, H. Solarczyk-Szwec, Edukacja dorosłych na świecie. Wybrane aspekty komparatystyczne. „Edukacja Dorosłych” nr 1–2 (58–59), s. 193–259.

Reischmann J. (1999), ISCAE – International Society for Comparative Adult Education, (w:) J. Reischmann, M. Bron Jr, Z. Jelenc (eds.), Comparative adult education 1998. The contribution of ISCAE to an emerging field of study. International Society for Comparative Adult Education, Slovenian Institute for Adult Education, Ljubljana, s. 275–288.

Růžičková D. (2009), Festival vzdělávání dospělých AEDUCA 2009, „Andragogika – čtvrtletník pro vzdělávání dospělých”, Roč. 13, č. 3, s. 10–11.

SPN (2000), Výchova a vzdelávanie dospělých. Andragogika. Terminologický a výkladový slovník. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.

UBC Reports (1978), Centre for Continuing Education gets New Head. „University of British Columbia Reports”, Vol. 24, No. 5, s. 1 i s. 3.

Vestlund G. (1996), Folkuppforstran – folkupplysning – folkbildning. Stockholm: Brevskolan.

Netografia

AEDUCA (2009), <http://aeduca.upol.cz/k1.html#> (otwarto: 10.02.2009).

Summary

Jindra Milos Kulich (1929–2009). Comparative Andragogue, Bibliographer and Historian of Adult Education

Key words: Jindra Kulich (1929–2009), history of adult education in the world, comparative andragogics, international educational cooperation

The paper recalls the figure of Jindra Kulich, a world known andragogue and historian of education, of Czech origin, who passed away in December 2009. The author provides an outline of life and work of the professor: from the time of his emigration from Czechoslovakia in 1951 – through his work as a folk high school teacher in Denmark and his studies and research at the University of British Columbia in Vancouver in Canada – to his last more than ten years, when he was an independent expert in adult education.

The sketch also includes characteristics of the main research interests of J. Kulich – as an internationally recognised bibliographer of adult education, one of the precursors of comparative andragogics and historian of adult education in Scandinavia, Central and Eastern Europe and Canada. The article makes references to the most significant scientific publications from Kulich's areas of research. It also emphasises numerous research contacts of Jindra Kulich with the community of Polish andragogues and adult educators.

